

УДК 65.014.1:330.341.1:334.716

Гончар О. І.
Коновал В. В.

Хмельницький національний університет

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено сутність виробничого потенціалу, надано оцінку його особливостей, запропоновано заходи щодо управління виробничим потенціалом підприємств легкої промисловості в умовах системної нестабільності економіки.

Ключові слова: управління, виробничий потенціал, легка промисловість, текстильне виробництво, ресурси.

Постановка проблеми. Вирішальною умовою росту економіки нашої країни після важкої і тривалої економічної кризи в сучасних умовах стає розвиток науки і техніки. У зв'язку з цим зростає актуальність дослідження проблем, пов'язаних як з впровадженням наявних досягнень науки і техніки, так і з підвищенням ефективності використання всієї сукупності засобів і умов, що забезпечують постійне створення нової техніки, нових матеріалів, технологічних схем і інших нововведень, що визначають у кінцевому рахунку науково-технічний рівень виробництва, його виробничий потенціал.

Системна економічна криза без сумніву вплинула на усі галузі національної економіки, особливо її вплив відчутний на підприємствах легкої промисловості, які і на до кризовому етапі були у важкому економічному становищі. Спад виробництва, цінові та структурні диспропорції, зниження продуктивності праці, неплатоспроможність і незбалансованість відтворювальних процесів – все це є наслідками кризових явищ на макрорівні.

В цій ситуації більшість підприємств легкої промисловості опинилися в складному становищі. По-перше, масштаб існуючих на підприємствах потужностей став надто великим для того, щоб продукція при постійній загрузці виробничої потужності була затребувана ринком.

По-друге, пропозиція на ринку ресурсів виробництва і попит на ринку продукції підприємства нестабільні і непрогнозовані. Таким чином, підприємство, будучи достатньо забезпеченим виробничими ресурсами, змушене скорочувати або згортати виробництво, нести збитки, втрачати виробничі потужності і позиції на ринку.

Тому розробка перспективних рекомендацій щодо управління виробничим потенціалом підприємств легкої промисловості повинна ґрунтуватися на аналізі сформованих економічних тенденцій, підвищенні ефективності використання матеріальних і трудових ресурсів.

Саме тому в сучасних умовах проблеми управління потенціалом підприємств, зокрема виробничим потенціалом, як важливою складовою світової і національних економік, потребують швидкого вирішення. Адже виробничий потенціал підприємств забезпечує розвиток як конкретних суб'єктів господарювання, так і внаслідок їх раціонального поєднання – соціально-економічний розвиток національних економік та суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень. Питанням управління виробничим потенціалом підприємств займалися багато учених, таких як Авдеєнко В. Н., Должанський І. З., Загорна Т. О., Котлов В. А., Кузнецова С. А., Маркова В. Д., Хомяков В. І.,

Щелкунов В. І. Однак у зв'язку з новими тенденціями макроекономічної нестабільності управління виробничим потенціалом промислових підприємств, його використання вимагають подальшого розвитку, що і визначило вибір теми дослідження, його мету.

Цілі статті. Метою статті є представлення результатів дослідження щодо визначення і уточнення управління виробничим потенціалом підприємств легкої промисловості та розробка рекомендацій щодо управління виробничим потенціалом підприємств легкої промисловості в умовах системної нестабільності економіки з метою підвищення ефективності виробництва.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі традиційно виділяють такі види потенціалу, як виробничий, економічний, інтелектуальний, експортний, кадровий і інформаційний [1, с. 361]. Звичайно, що всі види потенціалу, як його частини, взаємопов'язані і відрізняються величиною вкладу в ефективність його використання. Важливу роль відіграє виробничий потенціал, який різними авторами розуміється по-різному. Деякі автори трактують його як сукупність технічного, технологічного та трудового потенціалу [2, с. 88] або як сукупність виробничих ресурсів цільового призначення, серед яких основні промислово-виробничі фонди, трудові ресурси, енергетичні ресурси, технологія, інформація [3, с. 208].

На думку Й. М. Петровича, виробничий потенціал – це сукупність ресурсів, а також наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг) [4, с. 220]. Трактують терміна «управління» здійснили науковці В. В. Яцура [5, с. 444], В. В. Стадник і М. А. Йохна [6, с. 464], О. С. Кузьмін та О. Г. Мельник [7, с. 384] та ін. Усі наведені вище автори зазначають, що управління – це цілеспрямована дія на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку через зміну обставин.

Основою виробничого потенціалу підприємства є його виробничі потужності, які виражають можливість основних засобів підприємства щодо виробництва ними обсягу продукції.

Підприємства легкої промисловості сьогодні використовують 40-50 відсотків виробничих потужностей і готові збільшувати обсяги виробництва. На сьогоднішній день вітчизняні підприємства змушені орієнтуватися на зовнішні ринки, де високоякісні вітчизняні швейні та трикотажні вироби користуються значним попитом. Товари, що поставляються на експорт, із зазначених вище причин мають обмежені можливості реалізації на внутрішньому ринку. Легка промисловість України має максимально працювати на внутрішній

ринок, що дозволить додатково завантажити виробничі потужності підприємства та зменшити залежність від експортних поставок [8, с. 504].

Головне завдання легкої промисловості – забезпечення населення товарами першої необхідності. Основні фактори розміщення підприємств легкої промисловості – трудовий, споживчий, транспортний, сировинний. Тому підприємства галузі розташовані на території України досить рівномірно [9]. Сьогодні у галузі функціонує понад 10 тисяч підприємств, із них у текстильній промисловості – близько 2,5 тисячі, з виробництва готового одягу і хутра – близько 6 тисяч, шкіри і шкіряного взуття – близько 1,5 тисячі. Практично всі підприємства легкої промисловості приватизовані, а частка тих, що знаходяться у державній власності, становить менше 1%. Галузь складається із 17 підгалузей, володіє потужним виробничим потенціалом, здатним виробляти широкий спектр товарів широкого вжитку і промислового призначення [10, с. 5].

Проаналізуємо результати виробництва продукції підприємств легкої промисловості за 2009-2011 рр. На рис. 1. зображено темпи зростання та падіння виробництва продукції легкої промисловості за останні роки. Як видно з рисунку, у 2009-2010 рр. темпи падіння в області текстильного виробництва, виробництва одягу та виробів із хутра були найбільшими (18,7% і 27,8% відповідно), а також темпи падіння виробництва шкіри, виробів із шкіри та ін. були 3,6 у 2009 р. та 17,2% у 2010 р., що зумовлено впливом світової фінансово-економічної кризи та вступом України до СОТ. Було скасовано митні тарифи на товари легкої промисловості, які, у середньому, склали 8 % для тканин і 12% для одягу, що створило умови для нарощування імпорту цих товарів та загострення конкуренції на внутрішньому ринку. У свою чергу, у 2011 р. зростання виробництва текстилю, одягу та виробів із хутра склало 8,9 та 5,6% у виробництві шкіри та виробів із шкіри.

Рис. 1. Темпи зростання/падіння виробництва продукції легкої промисловості, % [11, с. 12]

Для більшого уявлення про дану галузь промисловості, проаналізуємо обсяги реалізованої продукції легкої промисловості у 2011 році. Як бачимо, реалізація продукції легкої промисловості у 2011 році становила 8529,7 тис. грн., з них текстильних виробів було реалізовано на суму 6039,1 тис. грн. або на 69,8% від загальної кількості реалізованої продукції, а також одягу та хутра було реалізовано на суму 2596,1 або на 30,2% від загальної суми (табл. 1).

Таблиця 1
Обсяг реалізованої продукції легкої промисловості у 2011 році [12, с. 306]

Показники	Обсяг реалізованої продукції	
	2011 рік	
	млн. грн.	до підсумку %
Легка промисловість	8529,7	100
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів із хутра	6039,1	69,8
Текстильне виробництво, у тому числі:	3443	40,4
• прядіння текстильних волокон	129,8	1,5
• ткацьке виробництво	497,9	5,8
• виробництво готових текстильних виробів, крім одягу	1028,6	12,1
• виробництво інших текстильних виробів	1225	14,4
• виробництво трикотажних виробів	475,3	5,6
Виробництво одягу, виробництво хутра та виробів із хутра з нього;	2596,1	30,2
• виробництво одягу з текстилю	2479,2	29,1
• виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів з нього	2490,6	29,2
• виробництво шкіри	1057,5	12,4
• виробництво взуття	1304,4	15,3

Що стосується індексів за всіма видами продукції, то в 2009-2010 рр. спостерігається різке їх зниження в порівнянні з попередніми роками на 20,6% та 25,8%, відповідно. Кризові явища в країні у 2009-2010 рр. призвели до нестабільної роботи підприємств (неповний робочий тиждень, скорочений робочий день або повна зупинка підприємства на деякий період), що спричинило в результаті до спаду обсягів виробництва продукції легкої промисловості. Проте вже у 2011 році в легкій промисловості спостерігається поступове нарощування обсягів промислової продукції на 8,9% у порівнянні з 2010 роком.

Таблиця 2
Індекси обсягів виробництва за видами економічної діяльності за даними Держстату України наведені в таблиці (%) [13]

Промисловість України	2003р. до 2002р.	2004 р. до 2003 р.	2005 р. до 2004 р.	2006 р. до 2005 р.	2007 р. до 2006 р.	2008 р. до 2007 р.	2009 р. до 2008 р.	2010 р. до 2009 р.	2011 р. до 2010 р.
Легка промисловість	104,0	113,6	100,3	98,1	97,4	89,4	74,2	108,9	107,7
Текстильна промисловість та пошиття одягу	102,9	114,0	102,6	95,2	97,0	88,2	72,0	109,5	108,6
Виробництво шкіри та шкіряного взуття	107,5	112,5	91,9	110,3	99,4	95,8	84,1	106,6	104,0

Індекси обсягів виробництва промислової продукції легкої промисловості наведені у табл. 2.

Індекси промислової продукції легкої промисловості наведено у таблиці 3. У розрізі підгалузей легкої промисловості у 2011 році спостерігається поживлення виробництва продукції у взуттєвій та панчішно-шкарпетковій індустрії у порівнянні з 2009-2010 рр.

Таблиця 3
Індекси промислової продукції
легкої промисловості [13]

Показники	До попереднього року%		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Легка промисловість	89,4	74,2	108,9
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів із хутра	88,2	72	109,5
Текстильне виробництво у тому числі:			
виробництво інших текстильних виробів	102,6	67,7	102,6
Виробництво одягу% виробництво хутра та виробів із хутра з нього	85,8	71,6	104,7
виробництво одягу з текстилю	85,1	72	104,8
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів з нього	95,8	84,1	106,6
виробництво шкіри	86,6	66	94,6
виробництво взуття	99,3	90,2	119,6

На ступінь використання виробничих потужностей підприємства і їх подальше нарощування впливає ряд факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Під зовнішнім середовищем розуміють економічну систему з постійною юридичною базою та сформованими ринковими інститутами, що складається з ринків факторів виробництва, цінних паперів і кінцевих товарів, попит і пропозиції на які в умовах системної нестабільності економіки, можуть змінюватись як плавно, так і різко.

Аналіз факторів внутрішнього середовища підприємства здійснюється з урахуванням тенденцій, що склалися в зовнішньому середовищі. У процесі цього аналізу перевіряється вся система господарювання підприємства та окремих його підсистем щодо реалізації можливостей, які зовнішнє середовище надає підприємству, а також вживаються заходи щодо запобігання й послаблення загрози його існуванню, тобто виявляються сильні та слабкі сторони з оцінкою ймовірності реалізації перших і подолання останніх.

З огляду на особливості легкої промисловості можна виділити такі фактори, які мають значний вплив на величину виробничої потужності підприємства:

1. Зовнішні фактори: попит на текстильну продукцію; пропозиція ресурсів виробництва.

2. Внутрішні фактори: технічний рівень обладнання; ступінь досконалості технологічних процесів; рівень автоматизації і комп'ютеризації виробничих потужностей; якість і вид сировинної і матеріальної бази; ступінь освоєння технічного оснащення робітниками; продуктивність устаткування.

Вивчення цих факторів дозволяє більш детально оцінити виробничий потенціал в умовах легкої промисловості підприємства, так як у цьому випадку враховується попит на продукцію, пропози-

ція сировини для виробництва продукції, ступінь використання основних виробничих фондів, технологічна оснащеність умов виробництва, продуктивність праці тощо.

Також слід звернути увагу на структуру і віковий склад системи устаткування, що відбиває матеріальну основу виробничої потужності і є найбільш динамічним її елементом. Моральне старіння обладнання та технологій відбувається дуже стрімко. Основні фонди підприємств легкої промисловості зношені на 80-90%, а це означає, що практично втрачено відтворювальний процес.

Через застарілість основних фондів, підприємства легкої промисловості фізично неспроможні запроваджувати радикальні інноваційні зміни, а відсутність фінансових ресурсів не дозволяє здійснити необхідну технічну перебудову [14, с. 92].

Отже, спад виробництва, негативні структурні диспропорції, які сформувалися в легкій промисловості України, сьогодні не дозволяють говорити про ефективне управління виробничим потенціалом без здійснення активних антикризових заходів.

Важливим чинником при запровадженні антикризових заходів на підприємстві є оцінка макроекономічної ситуації, яка на сьогоднішній день набула рис системної нестабільності економіки. При цьому така нестабільність характеризується нестабільністю пропозицією на ринку ресурсів виробництва і попитом на ринку продукції підприємства.

У зв'язку з такою структурою нестабільності економіки виникає дилема вибору між двома стилями управління – адаптивним або корекційним.

Суть даної управлінської дилеми полягає в тому, що можна максимізувати прибуток в короткостроковому періоді, намагаючись отримати кошти на реалізацію корекційної програми, а можна використовувати всі наявні ресурси для якнайшвидшої реалізації корекційної програми в розрахунок на збільшення прибутку в майбутньому.

Отже, основою управління виробничим потенціалом за умов системної нестабільності економіки є поділ управління на короткостроковий і довгостроковий період, тобто на адаптивне і корекційне. При цьому, як уже зазначалось, системна нестабільність економіки характеризується коливанням попиту на продукцію підприємства. Розглянемо чотири фази коливання попиту і запропонуємо заходи щодо управління виробничим потенціалом підприємства в кожній із цих фаз.

1. Фаза обвалу виникає при різкому зниженні попиту на продукцію і прогнозах майбутнього його зниження. Прогнозуючи, що попит буде падати, керівник повинен утилізувати частину виробничих ресурсів і знизити виробництво в короткостроковому періоді.

2. Фаза спаду. Якщо керівник прогнозує, що різке зниження попиту на продукцію підприємства незабаром зміниться зростанням попиту, то він може прийняти рішення про незначне скорочення обсягу виробництва і збереження всіх виробничих потужностей. При цьому підприємство може довгий час накопичувати готову продукцію на складі.

3. Фаза сплеску характеризується стрибком попиту на продукцію, який носить тимчасовий характер. Повна загрузка існуючих виробничих потужностей і використання всіх наявних ресурсів не завжди повністю покривають ринкову потребу в продукції, а створення додаткових потужностей є ризикованим кроком, оскільки при фазі сплеску немає чітких прогнозів попиту на продукцію.

4. Фаза підйому. Зіткнувшись із стрибком попиту на продукцію і тенденцією його зростання, керівник вимушений максимально загрузити виробничі потужності (за необхідності, залучити додаткові ресурси) і використовувати всі можливості для реалізації корекційної програми, яка передбачає створення нових виробничих потужностей, в іншому випадку підприємство втратить позиції на ринку.

Висновки. Виробничий потенціал є складною системою можливостей підприємства, сукупністю

виробничих ресурсів, які дозволяють ефективно здійснювати виробничий процес. В умовах системної нестабільності економіки взаємозв'язки в економіці порушуються і саме від здатності підприємства реагувати на зміни і адаптуватися до складної ситуації залежить якісна динаміка виробничого потенціалу. Застосування рекомендацій щодо управління виробничим потенціалом в умовах нестабільності попиту на продукцію підприємств легкої промисловості дасть змогу підвищити ефективність його використання.

Список літератури:

1. Хомяков В. І. Управління потенціалом підприємства / В. І. Хомяков, І. В. Бакум. – К. : Кодор, 2007. – 400 с.
2. Маркова В. Д. Стратегический менеджмент / В. Д. Маркова, С. А. Кузнецова. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 88 с.
3. Авдеенко В. Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов. – М.: Экономика, 1995. – 208 с.
4. Петрович Й. М. Економіка виробничого підприємства / Й. М. Петрович, І. О. Будіщева, І. Г. Устінова. – К. : Тов-во «Знання», КОО, 2002. – 220 с.
5. Яцура В. В. Менеджмент : навч. посібн. / В. В. Яцура, О. П. Жук. – Львів : Вид центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 444 с.
6. Стадник В. В. Менеджмент : підручник / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
7. Кузьмін О. Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – Вид. 3-тє [перероб. та доп.]. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2007. – 384 с.
8. Царенко О. В. Конкурентні переваги легкої промисловості регіонів України: формування, теорія та практика : монографія. / О. В. Царенко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 504 с.
9. Інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали до засідання кабінету міністрів України з питання вступу України до світової організації торгівлі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wto.gov.ua/ukr/index>.
10. Медведєв Ю. Стан легкої промисловості в 2007 році / Ю. Медведєв // Легка промисловість. – 2007. – № 4. – С. 5-7.
11. Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко, С. Л. Воробйов, за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 12 с.
12. Промисловість України у 2009-2011 роках : статистичний збірник // [за редакцією Л. М. Овденко]. – Київ : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 306 с.
13. Заключний звіт про результати виконання державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : pra.gov.ua/files/zvit/zvit-prom-2011.doc.
14. Микитюк Н. Я. Обліково-аналітична інформація в системі управління / Н. Я. Микитюк // Інноваційна економіка. – 2009. – № 3. – С. 92-95.

Гончар О. І.

Коновал В. В.

Хмельницький національний університет

УПРАВЛЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ СИСТЕМНОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ ЭКОНОМИКИ

Резюме

В статье исследована сущность производственного потенциала, с учетом оценки ее функции, предлагаются меры для управления производственным потенциалом предприятий легкой промышленности в условиях системной нестабильности экономики.

Ключевые слова: управление, производственные мощности, легкая промышленность, текстильное производство, ресурсы.

Gonchar O. I.

Konoval V. V.

Khmelnytskyi National University

MANAGEMENT OF THE PRODUCTION POTENTIAL OF ENTERPRISES OF LIGHT INDUSTRY IN THE FACE OF SYSTEMIC INSTABILITY OF THE ECONOMY

Summary

In the article the essence of the productive capacity, given by its features, proposed measures for the management of the production potential of enterprises of light industry in the face of systemic instability housekeeper.

Key words: management, production capacity, light industry, textile production, resources.